

2026. aasta tegijä' luudusõn

Siil om väiku nõkloga elläi, kiä eläs metsän, pargin ja aian. Ta liigus päämidselt üüse ja ots söögis mutukit, tikõ ja marjo. Oho vasta tõmbas siil hindä kerrä ja kaits hinnäst terävide nõkloga. Talvõs jääs siil talvõunnõ, et külm aig üle ellä'.

Piiripääsläne om kipõ ja ossav tsirk, kiä saat suurõ osa umast elost müüda liinan. Tä püüd õhun mutukit ni juu ja süü sagõhõhe lindamisõ päält. Piiripääsläse' pesätäse' majjo kaartõ all vai müürilahkin. Sügüse lindasõ' nää' är' kavvõhe Afrikahe.

Nõgõsõliblik om Eestin pia egäl puul levinü' ja harilik liblik, kedä trehväs kodoaian ni tii- ja kraavipervi pääl häiermide päält söömän. Keväjädse põlvkunna siibo värv om päämidselt pihlõnõ, a suvitsõl põlvkunna must. Keväjäst põlvkunda näge lehekuun-piimäkuun ni suvist põlvkunda hainakuun-põimukuun.

Suur-haavasikk om mardik, kiä eläs Eestin ja kink poja' arõnõsõ' haavapuiõ seen. Täüsiäline mardik om suur ja tummõt värv ni lindas päämidselt suvõõdagidõ. Tää tegemiisi pärast võiva' haava' nõrgõmbas jäiä', a saman om tä osa mõtso luudusõ elotsõõrist. Suurõlõ-haavasikalõ miildüse' vanõmba' ja vigatsõmba' puu'.

Lest/kristusõkala om lapik merekala, kinkal omma' mõlõmba' silmä' üte kihäpoolõ pääl. Tä eläs päämidselt merepõh'an, kon tä sulandus häste liiva ja mua sisse. Lest süü väikeisi kallo, koorikeläjit ja põh'aeläjit. Eestin teedäs lestä ka ku hüvvä söögikalla.

Limätõnnikene om harv, Eestin või üteldä', et kogoni väega harv siin. Tuuperäst tä om kaitsõ all. Limätõnnikese viläkihä om tõnni- vai kotikujolinõ, tummõ- vai kohvipruuni sammõtidõ koorõga. Päält om „tõnn“ katõt läükvämusta vai mati „kaasõga“, mink all om sültjäs klaar mass. Seenejalga olõ-õi, ku katsuj, om siin pehmeene. Limätõnnigu korgus või küündüdä' 5–10 tsendimiitreni, läbimõõt om 3 vai inämb tsendimiitret.

Harilik haav om kipõstõ kasuja lehepuu, kedä lövvüs sagõhõhe mõtson, tiiveerin ja lakõ pääl. Tä lehe' omma' ümäriku' ja pikä roodsuga. Tuuperäst nää' värisese' kergele ka nõrga tuulõga. Haav om tähtsä pall'odõlõ mutukilõ, tsirgõlõ ja seenile. Sügüse muutusõ' haavalehe' herksäkõllatsõs ja muutva' mõtsa väega värvikas.

Harilik vesisammõl om viikogon kasuja samblõ muudu kasv, kedä lööd ujõst, jõki ja järvi perve päält. Tä kinnütäs hindä kivve vai muu alospinna külge ja om säääl tihtsin rohiliidsin kogomigõn. Vesisammõl kannahatas häste juuskjat vett ja avitas hoita' puhtambat viikeskkunda. Seo kasv om tähtsä elokotus pall'odõlõ väikeisile vii-eläjile.

Pruunikas pesäjuur om harv ja põnnõv orhideeline kasv, miä olõ-õi rohilinõ ja tii ei fotosüntiisi. Tä saa' umma söögiväke seenist ni eläs noidõga ütenkuun sümbioosin. Pesäjuur kasus vafolidsõn ja niiskõn mõtsan, mõnikõrd ka vanon kuusistuin. Eestin om tä kaitsmisalonõ sort.